

Kommittédirektiv

Granskning av rättsväsendet och vården
med anledning av rättsprocesser som rör
Sture Bergwall

Dir.
2013:107

Beslut vid regeringssammanträde den 28 november 2013

Sammanfattning

En särskild utredare ska utreda och redovisa rättsväsendets och vårdens agerande i samband med de brottmålsprocesser som ledde till att Sture Bergwall, tidigare Thomas Quick, blev dömd för åtta mord. Uppdraget omfattar även advokaters och sakkunnigas agerande i samband med de aktuella processerna.

Mot bakgrund av sin utredning ska utredaren analysera om det har förekommit strukturella brister i rättsväsendets och vårdens agerande i samband med de aktuella brottmålsprocesserna. Om så bedöms vara fallet ska utredaren ta ställning till om det är nödvändigt att genomföra förändringar i något hänseende. För det fall behov av förändringar identifieras ska fullständiga ändringsförslag lämnas.

Uppdraget syftar inte till att bedöma eller uttala sig om enskildas ansvar för eventuella brott eller annat som kunnat eller kan komma att prövas av domstol. Utredningen ska inte heller överpröva domstolars, myndigheters eller andra offentliga organs beslut.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 januari 2015.

Bakgrund

Domarna

Sture Bergwall dömdes 1991 för stöld, grov stöld och grovt rån till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Under vårdtiden berättade han om ett flertal mord som han påstod sig ha utfört. I vissa fall inleddes och fullföljdes förundersökningar med efterföljande åtal. I samtliga fall erkände han mordet och en stor del av bevisningen utgjordes av hans egna uppgifter. Detta resulterade i att han under perioden 1994–2001 blev dömd för åtta mord till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Sture Bergwall återtog senare alla erkännanden av mordet. I vissa fall ansökte han själv om resning och i andra fall ansökte åklagaren om resning till förmån för honom. Resning beviljades i samtliga fall. Åklagarna lade därefter ned åtalen varefter tingsrätten meddelade friande domar. Den sista friande domen vann laga kraft den 26 november 2013.

Sture Bergwall genomgår fortfarande rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt domen från 1991. Den domen har inte varit föremål för resning.

Kritiken

Kritik har framför allt riktats mot hur polis och åklagare har organiserat och utfört förundersökningarna, men även andra delar av rättsväsendet och vården samt advokater och sakkunniga har kritiserats. Kritiken har framförts inte bara i domstolar och inför andra myndigheter utan även i medierna.

I besluten att bevilja resning har hovrätterna uttalat att Sture Bergwall under brottsutredningarna lämnade olika och motstridiga uppgifter i fråga om mordet – även om centrala händelseförlopp. Av de förhör som hölls med honom under förundersökningarna framgick, enligt vissa av resningsbesluten, att han anpassade sina uppgifter till de uppgifter som han fortlöpande delgavs under förundersökningarna. Detta ansågs kunna reducera bevisvärdet av utsagan. Vid resningsförfarandena konstaterades det vidare att det varken av

tingsrätternas domar eller domstolsprotokoll framgår att Sture Bergwalls varierande uppgifter i olika skeden av förundersökningarna redovisades för tingsrätterna i tillräcklig utsträckning. Tingsrätterna hade därför, enligt hovrätterna, inte någon reell möjlighet att beakta hur dessa uppgifter hade utvecklats och förändrats under brottsutredningens gång.

Ett annat exempel som åberopats till stöd för resningsbesluten är risken för falska erkännanden av en person som medicineras med narkotikaklassade preparat samtidigt som han eller hon genomgår suggestiv psykoterapi.

Uppdraget att utreda och redovisa rättsväsendets och vårdens agerande

Höga krav måste ställas på kvaliteten i brottmålsprocessen. En brottsutredning ska alltid bedrivas på ett sådant sätt att kraven på rättssäkerhet och effektivitet säkerställs. I rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen finns en detaljerad reglering om förundersökning och brottmålsprocessen i övrigt.

I det nu aktuella fallet har alltså en person först fällts för åtta mord för att sedan efter resning frias från dem alla. Detta förhållande i sig väcker frågor om huruvida det kan finnas brister i den reglering och ordning som gäller för brottmålsprocessen. Till detta kommer att den kritik som i detta sammanhang har framförts är mycket allvarlig. Med hänsyn till detta måste det nu undersökas om det kan finnas generella brister i regleringen eller ordningen för brottmålsprocessen. Detta behövs för att säkerställa att det inte finns några svagheter i systemet som riskerar den enskildes rättssäkerhet i förfarandet.

Regeringen ser fortlöpande över den lagstiftning som styr brottmålsprocessen. Några viktiga exempel på det från senare tid är betänkandena Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14), Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m. (SOU 2011:45) och Brottmålsprocessen (SOU 2013:17). Dessa betänkanden bereds i Justitiedepartementet. Betänkandet SOU 2011:45 har lett till lagstiftning som innebär förstärkt rättssäkerhet vid ansökan om resning i brottmål.

Även om brottmålsprocesserna mot Sture Bergwall ägde rum före de förbättringar som har skett inom rättsväsendet och systemet således inte ser likadant ut nu som då, finns det starka skäl att granska processerna och övriga omständigheter kring dessa.

Som framgått av det föregående har det inte bara funnits frågetecken kring rättsväsende, advokater och sakkunniga, utan även kring vården. En granskning bör därför omfatta även den.

Uppdraget syftar inte till att bedöma eller uttala sig om enskildas ansvar för eventuella brott eller annat som kunnat eller kan komma att prövas av domstol. Det ligger inte heller inom uppdraget att överpröva domstolars, myndigheters eller andra offentliga organs beslut.

Utredaren ska

- utreda och redovisa rättsväsendets och vårdens agerande i samband med de brottmålsprocesser som ledde fram till att Sture Bergwall blev dömd för åtta mord. Uppdraget omfattar även advokaters och sakkunnigas agerande i samband med de aktuella processerna.

Uppdraget att ta ställning till om det finns behov av förändringar

Mot bakgrund av sin utredning ska utredaren analysera om det har förekommit brister i rättsväsendets och vårdens agerande i samband med de aktuella brottmålsprocesserna. Analysen ska även omfatta advokaters och sakkunnigas agerande. Om sådana brister konstateras ska utredaren bedöma om dessa är av sådant slag att de kan ses som strukturella brister. Huvudsyftet med granskningen ska vara att dra slutsatser om behovet av förändringar för att förhindra en upprepning av eventuella felaktigheter.

Utredarens arbete ska kunna tjäna som underlag för regeringens fortsatta överväganden i frågan om några förändringar behöver vidtas.

Utredaren ska

- mot bakgrund av sin utredning ta ställning till om det i något eller några avseenden är nödvändigt att genomföra förändringar i t.ex. författningar, organisation, regelverk, rutiner, samverkan eller rollfördelning mellan berörda myndigheter, och
- för det fall behov av förändringar identifieras, lämna fullständiga ändringsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen för det allmänna och konsekvenserna i övrigt av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Redovisning av uppdraget

Utredaren får ta upp närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas, under förutsättning att utredaren bedömer att uppdraget ändå kan redovisas i tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 januari 2015.

(Justitiedepartementet)